

Nr 278.

Av herr **Luterkort**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

En noggrann granskning av innehållet uti Kungl. Maj:ts proposition nr 173 angående anslag till bestridande av vissa kostnader för domsagornas förvaltning synes giva vid handen, att vad departementschefen uti detta ärende anfört ifråga om de rättsbildade biträdenas utbildning, olika kompetensstadier för dessa biträden, häradshövdingarnas tjänstledigheter samt ärendenas uppdelning mellan häradshövdingen samt biträdena väsentligen utgör ett riktigt uttryck för vad som med hänsyn till processreformens nuvarande faktiska läge kan i ämnet åtgöras.

I likhet med departementschefen anser jag, att riksdagen i detta sammanhang bör fastslå, att 1924 års sakkunniga, i den mån de velat förorda en rationell uppdelning av domsagoarbetet, utgått från riktiga förutsättningar.

Emellertid har jag ansett mig böra framföra till riksdagens särskilda övervägande och ståndpunkttagande i förevarande sammanhang två spörsmål beträffande den rationella arbetsuppdelningen vid häradsrätterna.

Departementschefen har utan tvivel rört vid en kärnpunkt i det förevarande problemet då han på sidan 15 i propositionen yttrar: »skall en ytterligare uppdelning av rättegångsmålen genomföras, torde därför en undersökning böra ske, huruvida tremansnämndslagen kan revideras i sådan riktning, att därunder inbegripas ett större antal grupper av mål än för närvarande är fallet. En sådan undersökning, vilken jämväl torde böra omfatta en utredning om tremansnämndslagets verkningar i domsagor av olika typ har i samband med den av de sakkunniga företagna utredningen *icke* kunnat äga rum».

Utan att här ingå å någon detaljerad kritik av tremansnämndslagen torde det kunna anmärkas såsom en allmän erfarenhet, att denna lag icke fyller den uppgift, som vid dess tillkomst eventuellt må hava tilltänkts densamma och framför allt, i förevarande sammanhang, att densamma icke i minsta mån giver eller kan giva anledning till den rationella arbetsuppdelning varom nu är fråga. Det skulle icke vara lämpligt att här uppräknat alla de brister som vidlåda lagen eller att särskilt uppräknat den mångfald ärenden, vilka uppenbarligen bort falla under densamma men som icke göra det. Jag utgår från att inom vederbörande lagutskott finnes erforderlig sakkunskap härutinnan, och inskränker mig till att framföra ett yrkande om särskild utredning i förevarande hänseende.

Det andra spörsmålet, då fråga är om denna rationella arbetsuppdelning, är av större betydelse. Det angår enligt mitt förmenande en av de mest springande punkterna i hela rättsreformen och torde icke ett ögonblick få av statsmakterna lämnas ur ögonsikte. Den avgörande arbetsfördelning, som bör äga rum vid våra häradsrätter innefattas i inskrivningsväsendets avskiljande från den övriga, den egentliga domarverksamheten. Min uppfattning av hithörande frågor framgår av den ståndpunkt jag tidigare kommit att däri intaga och därom jämväl ifrågavarande proposition (sid. 40) lämnar upplysning i samband med departementschefens behandling av frågan om bibehållande av inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga. De synnerligen gynnsamma resultaten av nämnda avdelnings verksamhet ha för mig undanröjt den sista skymt av tvivel därom, att den första stora arbetsuppdelning som den rättsökande allmänheten måste kräva är *den*, som är beroende därav att i åtminstone varje större domsaga upprättas särskilda inskrivningsavdelningar. Alla betänkligheter emot den ifrågavarande institutionen hava visat sig grundlösa, och tvärtom framstår det i allt klarare dager och det framgår även av förevarande proposition, att inskrivningsväsendets avskiljande utgör en avgörande förutsättning för att de övriga nu omdebatterade domarproblemen skulle kunna föras till en god och riktig lösning.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig att hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173 låta verkställa en allmän revidering av lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden.

S. Luterkort.

Stockholm den 16 april 1925.

Om delning av domsagor.

Uppsats i Svensk juristtidning 1921.

Sedan Kungl. Maj:t i samband med häradshövdingens i Södra Roslags domsaga avgång från ämbetet förordnat, att med ämbetets återbesättande skulle anstå i avbidan å utredning rörande åtgärder för åstadkommande av förbättrade expeditionsförhållanden i nämnda domsaga, har spörsmålet om domsagors delning vunnit förnyad aktualitet.

Uti ett av mig såsom t. f. domhavande innevarande år till justitieombudsmannen avgivet utlåtande rörande arbets- och organisationsförhållandena i Södra Roslags domsaga har jag, med förklarande att det framstode såsom ofrånkomligt, att snarast möjligt åtgärder vidtoges i syfte att den rättssökande allmänhetens berättigade krav på ökad säkerhet och snabbhet i fråga om expeditionen i domsagan måtte realiseras, givetvis icke kunnat underlåta den anmärkningen, att vid berörda frågas dryftande i första hand skulle erbjuda sig den lösning, som en delning av domsagan skulle innefatta. I nämnda utlåtande avgavos även de grundlinjer, efter vilka en delning för närvarande kunde tänkas verkställd. Den sålunda tänkta delningen avsåg domsagans klyvning i två domsagor, den ena omfattande Åkers och Värmdö skeppslag jämte Lidingö köping (hela Lidingön) och den andra återstoden av nuvarande Södra Roslags domsaga d. v. s. Danderyds skeppslag med undantag av Lidingö köping, omfattande bland annat Djursholms stad, Enebybergs, Hagalunds, Nya Huvudsta, Lilla Ahlby och Råsunda municipalsamhällen samt Stocksunds köping. Vid en sådan delning skulle Danderydsdomsagan komma att räkna omkring 29,000 och Värmdö—Åker—Lidingö-domsagan omkring 25,000 invånare.

Utlåtandet till justitieombudsmannen innebar emellertid långt ifrån något tillstyrkande från min sida av en delning. I stället framkastades spörsmålet, huruvida möjlighet föreläge att genom annan anordning än domsagans delning åstadkomma ett undanröjande av de påtalade olägenheterna i fråga om småprotokollsärendenas expedierande. Det framhölls, hurusom svårigheten att i rätt tid tillhandahålla lagfarts- och inteckningsexpeditioner sammanhängde med de i de större »Stockholmsdomsagorna» rådande säregna förhållandena, å ena sidan det överväldigande, under ständig ökning varande antalet ärenden och å den andra den faktiska frånvaron av konstant juridisk biträdes hjälp. Erfarenheten syntes alltmera giva vid handen, att det förstnämnda av berörda båda förhållanden, ärendenas anhopning, borde anses såsom det avgörande vid övervägandet av vilka åtgärder som vore att vidtaga. Detta innebure med andra ord, dels att med avseende å småprotokollärendenas antal och beskaffenhet arbetet med dessa ärendens protokollering i största möjliga utsträckning borde anförtros åt å domsagans kansli fast anställda, *icke rättsbildade biträden*, dels ock att den angelägnaste uppgiften vore att undersöka, i vilken omfattning dylik arbetskraft borde anställas å domsagans kansli och i vad mån det kunde visa sig erforderligt, att staten bidroge till bestridande av kostnaderna för sådan arbetskrafts anställande. Jag hade

tidigare tänkt mig, att småprotokollsarbetet i sin helhet borde anförtros åt en till domsagens kansli knuten inskrivningsdomare. Efter hand som en vidsträcktare erfarenhet hunnit förvärfvas rörande den nu införda biträdande domareinstitutionen borde emellertid övervägas, huruvida icke framför åtgärden med inskrivningsdomare vore att föredraga en fördelning av hithörande arbetsledning mellan häradshövdingen och en biträdande domare.

Sex månaders erfarenhet av biträdande domareinstitutionen i Södra Roslags domsaga har hävt den tvekan, som låg till grund för sistberörda uttalande. För mig står det nu fullt klart, att någon rationell lösning av »småprotokollsproblemet» i en domsaga av ifrågavarande struktur icke står att vinna genom annan anordning än inrättande av en fast inskrivningsdomarebefattning. I denna punkt möter min uppfattning nu den åskådning, som låg till grund för den vid 1920 års riksdag av ledamoten i processkommissionen, revisionssekreteraren K. Schlyter inom första kammaren väckta motion (nr 293), vilken innefattade det väsentliga motståndet emot den vid samma riksdag framlagda propositionen (nr 334), i vad densamma innefattade förslag om delning av Gästriklands domsaga och Västerbottens södra domsaga.

De i motionen åberopade principiella skälen mot domsagornas delning voro, i korthet sammanfattade följande: Enligt motionärens uppfattning kunde den av departementschefen uppställda satsen, att domargöromålen i största möjliga utsträckning borde handhas av en ordinarie häradshövding eller, såsom satsen också uttryckts, att häradshövdingen för kontinuitetens skull borde personligen utföra en mera betydande del av göromålen inom domsagan, icke i denna allmänna avfattning till riktigheten vitsordas. Det vore icke möjligt att uppvisa något enda ämbetsverk, där det om en ämbetsman med den lön, som föreslagits skola tillkomma häradshövding, skulle kunna sägas vara önskvärt, att han personligen utförde en mera betydande del av göromålen inom verket. Tvärtom vore det av allra största vikt, att göromålen inom varje verk på det sorgfälligaste fördelades efter sin beskaffenhet mellan tjänstemän av högre och lägre kvalitet, så att man för de viktigaste sysslorna erhöle de bäst kvalificerade arbetskrafterna. Efter ett påpekande, hurusom 1918 års domsagostadga brutit med den nedärvda ordningen, enligt vilken häradshövdingen ensam skulle vara ansvarig för alla göromål inom domsagan, framhöll motionären, att en undersökning av arbetsmaterialet i de till delning föreslagna domsagorna skulle visa, att man med fördel kunnat ytterligare fortgå på den sålunda inslagna vägen. De verkligt tvistiga civilmålen och de mera invecklade brottmålen vore icke i någondera domsagan så talrika, att de motiverade dess delning. Vad anginge lagfarts- och in-teckningsärendena, borde till och med ett stort antal dylika ärenden icke kunna föranleda delning av en domsaga, enär desamma med fördel kunde anförtros åt tjänstemän med lägre kvalifikationer än häradshövdingarna (biträdande inskrivningsdomare). I stället för att dela domsagor borde man enligt motionären tvärtom hava uppmärksamheten oavlåtligen riktad därpå, huruvida icke genom sammanslagning av mindre domsagor antalet häradshövdingar skulle kunna nedbringas och deras arbetsfält ökas, så att häradshövdingämbetena allmänt kunde bliva verkliga chefdomarsysslor och organisationen med biträdande domare — vartill redan propositionen innehölle ett första uppslag — vinna allmänna tillämpning. Gjordes de biträdande domartjänsterna genomgående till ordinarie befattningar och bleve det regel, att domsagoaspiranterna först bekläddes med en dylik syssla, skulle härigenom jämväl vinnas, att hädanefter till häradshövdingar endast behövde befordras sådana aspiranter som helt fyllde måttet. Även för häradshövdingkårens goda rekrytering skulle därför inrättandet av

lägre ordinarie tjänster vid häradsrätterna säkerligen bliva av icke ringa betydelse. Slutligen återopades i motionen som ytterligare skäl mot delning dels kostnadsfrågan, dels ock hänsyn till processreformen (jämför numera processkommissionens i Sv. J. T. 1921 sid. 227 refererade utlåtande).

Beträffande riksdagsbehandlingen av ovannämnda proposition torde här i korthet få anmärkas följande. Statsutskottet avstyrkte de föreslagna domsagodelningarna med den huvudsakliga motiveringen, att genom de vid samma tid föreslagna åtgärderna för säkerställande av tillgången på biträden i domsagorna (bland annat biträdande domare) betingelserna för rättsskipningens handhavande skulle för framtiden bliva så förbättrade, att det bleve möjligt för en häradshövding med biträden att tillfredsställande ombesörja göromålen även där dessa vore av den omfattning som uti de ifrågakomma två domsagorna. Åtta reservanter funno emellertid, att göromålen i envar av samma domsagor vore av alltför stor omfattning för att kunna tillfredsställande ombesörjas av en häradshövding med sedvanliga biträden. Reservanterna betvivlade ej heller att envar av de domsagor, som vid de föreslagna delningarna skulle bildas, komme att erbjuda ett fullt tillräckligt verksamhetsfält för en häradshövding. Det vore därför, enligt reservanternas mening, tydligt, att en delning av domsagorna komme att medföra större garantier för rättsskipningens behöriga handhavande än anställande av biträdande domare, vilkas erfarenhet måste vara väsentligen mindre än en ordinarie häradshövding. Det framhölls, att de biträdande domarne icke kunde förväntas komma att under någon längre tid kvarstanna vid samma befattning och att täta ombyten av biträden i domsagorna måste medföra åtskilliga olägenheter. Vid gemensam votering godkändes propositionen med 176 röster mot 173.

Reservanternas uttalande — vilket med nämnda, mycket knappa majoritet fick riksdagens tillslutning — ger anledning till några randanmärkningar. Uttalandet är väl i huvudsak riktigt, men endast under den förutsättningen, att man betraktar såsom rationell och orubblig den nuvarande arbetsordningen vid våra häradsrätter eller den ordning som ännu lägger allt väsentligt arbete, mera eller mindre kvalificerat, i domarens egna händer, och detta gäller såväl satsen om att göromålen i en stor domsaga skulle vara av alltför stor omfattning för att kunna ombesörjas av en person som påståendet att varje genom delning av en dylik domsaga uppkommen ny domkrets skulle »erbjuda fullt tillräckligt verksamhetsfält för en häradshövding». Med detta påstående hava reservanterna enligt mitt förmenande berört den springande punkten uti förvarande problem. Ty här gäller det att fatta position till frågan: Vad är ett fullt tillräckligt verksamhetsfält för en häradshövding? I ovannämnda, till justitieombudsmannen avgivna utlåtande framhölls, att frågan huruvida målen och ärendena i Södra Roslags domsaga *med undantag av småprotokollsärendena* kunde anses utgöra ett tillräckligt arbetsmaterial för två domare, innefattade den väsentligaste invändningen emot domsagans delning. Enligt min mening måste särskilt med hänsyn till den förestående processreformen å domaren i våra underrätter ställas det kravet, att han i högre grad än som för närvarande tyvärr ofta är och med hänsyn till arten av en stor del av det honom åliggande arbetet kan vara fallet, bibehåller och utvecklar den andliga vigör, som är en förutsättning för domarvärvets handhavande på ett kvalitativt högt sätt, men som synes mindre tänkbart ju mera domaren får till huvudsaklig uppgift en mångfald av väsentligen mekaniska göromål. Ur nämnda synpunkt måste det vara en angelägenhet av största vikt, att domaren erhåller tillfälle att i tillräcklig omfattning komma i beröring med olikartade rättsfall och överhuvudtaget genom en tillräcklig frekvens av mål och ärenden er-

håller möjlighet att ständigt vidga sin erfarenhet i rättsliga spörsmål och sin kännedom om människor och samfundsförhållanden. En domkrets sådan som Södra Roslags erbjuder för närvarande dylika möjligheter för en domare, varmot det synes mig högeligen kunna betvivlas, att vardera av de ifrågasatta båda deldomsagorna skulle bliva härutinnan ens tillnärmelsevis med densamma likställd.

Vidkommande sportelsystemets betydelse för bedömandet av den föreliggande frågan torde man kunna inskränka sig till anmärkningen att nämnda system numera lyckligtvis måste anses hava blivit i princip underkänt genom den igångsatta utredningen om dess avskaffande. Såsom av förutnämnde motionär vid frågans behandling i riksdagen framhölls, kan, om statsmakterna befrias från att taga hänsyn till sportelsystemet, i stora domsagor tillsättas ordinarie tjänstemän att på eget ansvar övertaga sysslandet med inskrivningsväsendet, varigenom häradshövdingarna bliva i stånd att på helt annat sätt än nu är fallet svara för de egentliga domargöromålen även i mycket stora domsagor. Genom en dylik anordning underkänner man så mycket mindre vikten av inskrivningsärendena, som därigenom beredes möjlighet att även tillförsäkra dessa ärenden en sakkunnig, kontinuerlig ledning och framför allt att åstadkomma en snabbhet, som i dessa ärenden måste vara för den rättssökande allmänheten av icke mindre vikt än rättssäkerheten och som icke ens lär kunna uppnås i envar av deldomsagorna, om dessa organiseras enligt gängse ordning.

I det yttrande, som det åligger mig att nu avgiva rörande åtgärder för åstadkommande av bättre expeditionsförhållanden i Södra Roslags domsaga, kommer jag även att framlägga förslag, vars antagande i en eller annan form skulle möjliggöra inrättande av en inskrivningsdomarebefattning och varigenom domsagans delning skulle kunna undvikas. Detta förslag innebär i yttersta korthet följande. Uti av Kungl. Maj:t och riksdagen antagen lag skulle stadgas, att Kungl. Maj:t må äga förordna, att i viss domsaga skall finnas inskrivningsdomare, som skall hava att handlägga lagfarts-, intecknings- och vissa andra inskrivningsärenden. Inskrivningsdomaren skulle till sitt förfogande hava viss fast anställd, av staten avlönad kanslipersonal. Lösen i domsagan skulle indragas till statsverket och i samband därmed lönerna för såväl häradshövdingen som inskrivningsdomaren regleras. Ärendena skulle av inskrivningsdomaren handläggas utan nämnd; något som ju i själva verket icke skulle innebära annat än upphävande av en fiktion, som åtminstone vad beträffar Södra Roslags domsaga sedan mycket lång tid tillbaka, till den rättssökande allmänhetens åtnad, icke ens uppehållits såsom sådan. Inskrivningsdomaren skulle alltså kunna å bestämd dag och tid, en gång varje vecka, hålla session för handläggning av inskrivningsärenden, en personlig samverkan mellan honom och rättssökande kunde därvid äga rum, och expeditionen av det icke alltför stora antal ärenden, som hunnit inflyta under tiden mellan sessionerna kunde ske med synnerlig precision och snabbhet.

Genom en ordning sådan som den antydda med ordinarie inskrivningsdomare skulle vi i fråga om arbetsfördelningen å våra större domarekanslier i någon mån hava närmast oss de former, som uti länder med en mera utvecklade *formell* domstolskultur sedan gammalt betraktats såsom naturliga. De äro det i själva verket redan hos oss i icke mindre mån i sådana domsagor som Södra Roslags.

Vad nu anförts avser ingalunda att giva någon ens tillnärmelsevis fullständig framställning av den mångfald av spörsmål, som sammanhånga med det diskuterade problemet. Men jag har ansett det vara av ett allmännare intresse,

att de huvudsakliga synpunkterna ånyo bleve aktualiserade och frågan i dess helhet därigenom föremål för ett mera allmänt dryftande, och detta särskilt därför, att det föreliggande spörsmålet enligt mitt förmenande är av synnerlig vikt med hänsyn till den väntade förnyelsen av vårt rättegångsväsen.

Haga i september 1921.

S. Luterkort.

Bil. 2.

Utdrag av föredrag, hållet i Sveriges Advokatsamfunds Stockholmsavdelning om »Stockholmsdomsagoproblemet» den 14 oktober 1921.

Det steg jag tagit, att innan jag fattar min slutliga position till en fråga som i vidaste mån berör den rättssökande allmänhetens intressen, söka kontakt med denna allmänhets representanter i hithörande ting, är förestavad av en hos mig förefintlig livlig önskan icke blott att lämna advokaterna tillfälle till en teoretisk diskussion angående den aktuella frågan om en stor »Stockholmsdomsagas» *delning* utan jämväl av en förhoppning att härigenom i min synnerligen ringa mån hava bidragit till raserandet av de kinesiska murar, varom jag nyss talat; något som i förevarande sak skulle innebära, att vi skulle kunna få till stånd ett gemensamt dryftande av frågan, vilka åtgärder, med avseende å såväl domare- som advokatverksamheten, som för närvarande, kunde befinnas tänkbar för undanröjande, tillsvidare i avbidan å en blivande rättegångsreform, av de olägenheter för den rättssökande allmänheten, som blivit en oundviklig följd av dessa s. k. Stockholmsdomsagors utveckling under senare tider.

Härigenom har jag redan i viss mån angivit, huru jag tänker mig den diskussion, vartill jag hoppas att mitt föredrag skall kunna giva anledning. Jag är övertygad om att från den myckna sakkunskap (bittert nog förvärvad i dragkampen med de s. k. Stockholmsdomsagorna) skall kunna givas uppslag, vilka i sin mån skola kunna medverka till det nyssberörda syftets förverkligande.

Men omfånget av den blivande diskussionen är härmed ingalunda slutligen angivet. Det s. k. Stockholmsdomsagoproblemet är *intet lokalt problem*. För-söker man på allvar att tränga in i hithörande frågor, skall man mycket snart finna, att man rör sig på ett mycket vidsträcktare plan. I själva verket står man här inför ett spörsmål, som *icke* kan vinna någon rationell lösning, såvida detsamma icke från början till slut ses mot bakgrunden av en ofrånkomlig allmän processreform. *Lägges* återigen detta betraktelsesätt å problemet, visar det sig, att detta får en alldeles eminent betydelse för det allmänna processreformarbetet. Det förhåller sig nämligen så, att de s. k. Stockholmsdomsagorna utgöra en synnerligen åskådlig bild av det urgamla svenska domstolsväsendet sådant detta ter sig under *påfrestningen* av den längst gångna moderna samhällsutveckling. Som en kluven frukt, av vilken den ena halvan är frisk men den andra något anfrätt ligga dessa domsagor uppslagna för ett närmare studium av frågan i vad mån den gamla svenska lantdomarinstitutionen motstått utvecklingens påfrestning. Uppenbarligen erbjuder detta

studium rika möjligheter för bedömande av de stora frågorna. Bör och skall vår nya rättegångsordning väsentligen byggas på den urgamla nationella grunden och i så fall i vilka avseenden kunna vi eller kunna vi icke tillgodogöra oss århundradenas erfarenheter.

Vår ännu bestående häradsrättsorganisation är på det närmaste avpassad efter vårt lands äldre ekonomiska struktur. Man kan väl säga, att denna avpassning i allt väsentligt kvarstod ännu så långt fram som vid tiden för införandet av vår ännu gällande lagfarts- och inteckningslagstiftning. Några siffror rörande arbetsintensiteten i nuvarande *Södra Roslags domsaga* vid sistnämnda tid år 1875 utgör härå ett slående bevis. Sammanlagda antalet domboksärenden i de tre tingslag, som då motsvarade den nuvarande domsagan utgjorde under hela år 1875 omkring 300 eller ungefär samma antal, som nu förekomma till handläggning å varje allmänt sammanträde. Inteckningsärenden handlades under samma år i Danderyds skeppslags tingslag (det största av de tre) till ett antal av 61.

Nu har domsagan, bestående av ovannämnda tre tingslag, en folkmängd av 60,266 *invånare*, Danderyds tingslag ensamt omfattar Djursholms stad, Stockunds- och Lidingö köpingar samt Enebybergs, Hagalunds, Nya Huvudsta, Lilla Ahlby och Råsunda municipalsamhällen. År 1920 handlades i domsagan slutligen omkring 9,000 ärenden, därav omkring 7,000 lagfarts- och inteckningsärenden.

Redan dessa korta uppgifter giva, såvitt jag kan förstå oförtydbart vid handen, att domsagan sprängt den gamla häradsrättsramen.

Varthän har nu utvecklingen lett ifråga om sättet för bedrivandet av småprotokollsarbetet i en domsaga sådan som *Södra Roslags*?

Enligt den i våra domsagor gängse arbetsordningen skulle ifrågavarande arbete ävila de hos häradshövdingen anställda rättsbildade biträden.

Då jag emellertid vågar förutsätta, att biträdesförhållandena i Stockholmsdomsagorna äro för herrarna i huvudsak bekanta, kan jag i detta sammanhang inskränka mig till att konstatera, att vid ett organiserande av arbetet i domsagan, då man utgått ifrån, att lagfarts- och inteckningsärenden skulle kunna expedieras under något så när hänsynstagande till de allra blygsammaste anspråk ifråga om skyndsamhet, resultatet blivit det, att dessa rättsbildade biträden numera äro så gott som *helt och hållet* skilda från varje befattning med dessa ärenden (jag bortser då ifrån de åtgärder, som för biträdenas skull måst vidtagas i rent informationssyfte). För den uppfattning, som ligger till grund för denna arbetsorganisation, har jag vid ett tillfälle under förra året i skrivelse till chefen för justitiedepartementet givit uttryck på följande sätt: »Svårigheten att i rätt tid tillhandahålla lagfarts- och inteckningsexpeditioner sammanhänger me de i de större »Stockholmsdomsagorna» rådande säregna förhållandena, å ena sidan det överväldigande, under ständig ökning varande antalet ärenden och å den andra den faktiska frånvaron av konstant juridisk biträdeshjälp. Erfarenheten synes alltmera giva vid handen, att det förstnämnda av berörda förhållanden, ärendenas anhopning, bör anses såsom det avgörande vid övervägandet av vilka åtgärder som äro att vidtaga. Detta innebär med andra ord, dels att med avseende å småprotokollärendenas antal och

beskaffenhet arbetet med dessa ärendens protokollering i största möjliga utsträckning bör anförtros åt å domsagens kansli fast anställda, *icke rättsbildade biträden*, dels ock att den angelägnaste uppgiften är att undersöka, i vilken omfattning dylik arbetskraft bör anställas å domsagens kansli och i vad mån det kan visa sig erforderligt, att staten bidrager till bestridande av kostnaderna för sådan arbetskrafts anställande.»

Den djupare innebörden av den ävägabragta formen för småprotokollsarbetets bedrivande är givetvis, att domarens ställning till samma arbete blivit en helt annan än vad som tidigare varit fallet. När man överlåter detta arbete åt icke rättsbildade biträden, så innebär detta i själva verket ett erkännande av att det är den *kvantitativa* sidan av arbetet, som är den primära och avgörande. Man har med andra ord kommit till det resultatet, att det viktigaste med detta arbete är att det bedrivs *kontinuerligt, snabbt och noggrant*, tre egenskaper som i och för sig, utan att man därigenom i minsta mån berövar dem något av deras värde, i allt fall angiva något svagare kvalifikationer än dem, som främst fordras hos en domare.

Man står här inför ett *erkännande* av felet med *överkvalificerad arbetskraft*; och beklagar ur denna synpunkt icke heller att de juridiskt bildade biträdena besparas en verksamhet, som, så mycket mindre kan sägas utgöra vägen att bibringa de unga juristerna den rationella domarutbildningen, som densamma faktiskt innebär vissa faror för ett motsatt resultat. Förberedelserna för övertagande av ansvaret för domarämbetets utövande, hava allt för länge väsentligen utgjorts av arbete som haft till huvudsakligt resultat en orubblig *säkerhet*, i uppsättande av lagfarts- och in-teckningsärenden.

Med den av mig skisserade organisationen för småprotokollsarbetets utförande har man, förmenar jag, realiter också upphävt den gamla dogmen om att allt arbete i en domsaga måste åvila domaren personligen. Det skulle vittna om en alltför stor brist på verklighetssinne, om någon med kännedom om förhållandena i Södra Roslags domsaga skulle vilja på allvar uppehålla kravet å domarens personliga handläggning av alla på domarämbetet formellt ankommande göromål. Och för min del vill jag göra gällande, att saken numera kommit i det läget, att ett dylikt krav icke kunde från den rättssökande allmänhetens sida mötas med annat än den allra kraftigaste gensaga.

Genom den nya organisationen åter hava vi skapat förutsättningen för åstadkommande av en arbetsfördelning, som i andra med större formell rättskultur utrustade länder, sedan länge tillbaka ansetts såsom sund. Det är intressant att iakttaga, hurusom man nu i Tyskland och Österrike visserligen under trycket av de rådande ekonomiska svåra förhållandena, som helt enkelt icke medgiva någon som helst *lyx* ifråga om domstolsväsendet, alltmera vidgar den verksamhet, som överlåtits å mindre kvalificerade tjänstemän. Men det allra intressantaste är att erfara, att man, såväl hos domstolarna, bland advokaterna och hos den rättssökande allmänheten själv finner den största tillfredsställelse med den inträdda tendensen ifråga. Särskilt uttalade man sin tillfredsställelse över den ökade *snabbhet* i åtskilliga ärendens behandling, som uppnåtts genom de vidtagna reformerna.

Jag skall härefter med några ord uppehålla mig vid den s. k. biträdande domarinstitutionen. Denna institution tillskapades, då utvecklingen inom vissa större domsagor hotade med en omedelbar katastrof, ett fullkomligt samman-

fallande av vissa rättsskipningens funktioner. Jag skall icke underlåta att *understryka*, att där detta sammanbrott hotade, detta alldeles uppenbarligen hade sin grund i det förhållande, att man i dessa domsagor icke förstätt eller icke velat *förstå* att utvecklingen med avseende å småprotokollsarbetet i domsagan oundgängligen fordrade ett fördomsfritt brytande *med* åtskilliga dogmatiska föreställningar ifråga om arbetssättet och en övergång till just den av mig skisserade organisationen. Arbetets överlåtande å mindre kvalificerade arbetskrafter får ett åtminstone *relativt självständigt sysslande*.

Det visar sig alltså, att man vid upprättande av ifrågavarande befattning icke övergivit den dogmatiska uppfattningen om, att det är domaren, i detta fall den biträdande domaren å det honom anförtrödda arbetsområde, som skall i egen person svara för *allt* arbete, *grövre* som *finare*.

Nu kan jag med stöd av erfarenheten vidhålla vad jag, då jag hade *tillfälle* att yttra mig i ämnet vid institutionens tillkomst, framhöll, nämligen, att det är alldeles orimligt att tro, att en *ökning* av *domarnas antal* (särskilt i en domsaga, som omfattar ett tingslag) skulle kunna ersätta den art av arbetsorganisation, som utgår ifrån att för visst *slag av arbete* skall användas *visst slag av arbetskraft* och *visst slag av arbetsmetod*.

Det är också endast genom den lyckliga omständigheten att den person, som erhöll förordnande som biträdande domare i Södra Roslags domsaga omedelbart visade sig inse riktigheten av denna sats och att inrikta sitt arbete efter mina i överensstämmelse därmed givna direktiv, som institutionen kom att *verka* i rätt riktning.

Men man kan också säga, att just genom den nu berörda erfarenheten vunnits ett ytterligare stöd för kravet, att vi äntligen i vårt domstolsväsende måste se till att det slösaktiga utnyttjandet av överkvalificerad arbetskraft må upphöra till fromma för det domstolarna åvilande viktiga arbetet, att skipa rätt.

Jag har gjort mig till tolk för den uppfattningen, att *endast* i en större domsaga finnes möjligheter för en domare, att vinna och *bibehålla* de egenskaper, varom jag nyss ordat, och vilka enligt vad som är att antaga, det måste vara den stora allmänhetens levande intresse att återfinna hos en domare.

Men även ur allmänlig samhällelig synpunkt är en betydande vinst att hämta därigenom att samhället i sin tjänst tillförsäkrar sig den högre domartypen. I ett avseende hava senare tider kommit underdomarens ställning att likna den gamle lantdomarens. Å allt flera gebit tilldelar lagstiftaren numera domaren uppgifter, som för behörigt lösande beröra vissa rent personliga kvalifikationer. Jag erinrar särskilt om vissa företeelser å strafflagstiftningens område, och kan så mycket mera exemplifiera min framställning med den villkorliga domen i dess nya gestaltning, som jag nyligen i min egen praktik därav haft personlig erfarenhet (det gällde förhandlingar mellan övervakare, föräldrar och den dömde, varning m. m., varigenom uppkommet missförhållande rättades o. s. v.).

Överhuvud taget kan väl sägas, att den moderna lagstiftningen, även *den civila*, utgår från en sådan uppskattning av domarens förmåga att kunna i realiteten rätt omsätta lagstiftarens intentioner, att man synnerligen *väl* har behov av den erfarenhet, som endast den tillräckliga frekvensen skall skänka.

Den förebragta utredningen har givit vid handen å *ena sidan*, att det domsagorna åvilande arbetet med inskrivningsväsendet i domsagor, däri det eko-

nomiska livet nått en viss utveckling, icke *kan* och icke *bör* *utföras* av den person, som är satt att i övrigt svara för rättens tillämpning. Vad jag förut anfört om experimentet med biträdande domare bestyrker att så icke heller bör vara fallet i något mindre men dock relativt stora domsagor. Jag erinrar om att Södra Roslags domsaga undergick delning år 1915 men att man likväl icke kan i dag säga att den mindre deldomsagan, Sollentuna och Färentuna, fyller eller ens kan fylla behöriga krav å snabbhet i expeditionen av småprotokollsärendena.

Å den andra sidan tror jag mig hava visat, att endast en domkrets av större eller kanske rättare sagt livligare typ, kan utgöra ett sådant verksamhetsfält för en domare, att de specifika domaregenskaperna hos domaren kunna komma de enskilda och allmänna intressena till godo.

Lägger jag nu till detta det påståendet från min sida, att endast inom ramen av en större domsaga finnes möjligheter för åstadkommande av en rationell arbetsorganisation beträffande inskrivningsväsendet, så tror jag mig tillräckligt tydligt hava angivit min principiella ståndpunkt till det föreliggande problemet.

S. Luterkort.

